

„ÚJ ESÉLY” – A FÉLUTAS HÁZ TÍPUSÚ PROGRAMOK BEMUTATÁSA

‘New opportunity’ – Presentation of the Residential Reentry Center programs

A reintegrációs célok elősegítése már a büntetés-végrehajtási intézet falain belül megkezdődik. A szabadulásra történő felkészítés része a fogvatartott befogadó környezetének vizsgálata. Ennek hiánya vagy kriminológiai fertőzöttsége esetén a reintegráció akadályba ütközik. A bűnismétlési kockázat csökkentése érdekében – a nemzetközi és hazai tapasztalatokra alapozva – a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága saját hatáskörben valósít meg Félutas Ház programot, melynek alapfeladata olyan komplex szolgáltatás biztosítása szabadult elítéltek és reintegrációs őrizetbe helyezették számára, melyben a visszaesés megelőzésének legfőbb alappillérei együtt jelentkeznek.

Kulcsszavak: reintegráció, befogadó környezet, bűnismétlési kockázatcsökkentés, visszaesési kockázatcsökkentés, Félutas Ház

The activities to support reintegration goals already begin within the walls of the penitentiary. Part of the preparation for release is to examine the detainee’s receiving environment. If this is absent or criminological infected, then the reintegration is hampered by obstacles.

In order to reduce the risk of recidivism – based on international and domestic experience – the Hungarian Prison Service Headquarters implements the Residential Reentry Center program, where the primary task is to provide a complex service for released convicts and detainees under reintegration custody, in which the main pillars of the prevention relapse coexist.

Keywords: reintegration, receiving environment, reducing the risk of recidivism, reducing the risk of relapse, Residential Reentry Center

Bevezető

Bár a reintegrációs folyamat az elítélt büntetés-végrehajtási intézetbe (a továbbiakban: bv. intézet) történő befogadásakor megkezdődik, azonban az elért pozitív eredmények nehezen tarthatók fenn, ha az érintett személy szabadulása után hiányzik a befogadó, támogató környezet vagy ugyanabba a kriminális közegbe kerül vissza, ahol szabadságvesztését megelőzően életvitelszerűen tartózkodott. Szintén akadályozza az eredményes reintegrációt, ha a szabadult személy lakhatással nem rendelkezik. Éppen ezért a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (a továbbiakban: BvOP) célul tűzte ki egy olyan komplex program megvalósítását, amely hosszú távon segíti elő a szabaduló bűnismétlési kockázatának csökkentését. Erre egy félutas ház típusú program jelenthet hatékony megoldást.

A BvOP a témakörben egyaránt megvizsgálta a nemzetközi tapasztalatokat és a korábbi hazai gyakorlatokat. Összességében megállapítható, hogy számos és sokféle profilú félutas ház jellegű program működik, melyek legfőbb feladata a hátrányos helyzetben és valamilyen szempontból veszélyeztetett körülmények között élő emberek lakhatásának elősegítése. A lakhatás megoldásán túl a legfontosabb cél annak elérése (a szerteágazó támogatási formákon keresztül), hogy az egyén hosszú távon önállóan – lehetőség szerint a korábbtól magasabb szinten – legyen képes kialakított életvitelének megtartására. A félutas ház programok célcsoportja lehet a veszélyeztető helyzetből és/vagy bántalmazás elől menekülő nők és gyermekeik, a leszokásban lévő szenvedélybetegek, a hajléktalanságból kitörni vágyók vagy éppen a bv. intézetből szabaduló bűnelkövetők.

A BvOP együttműködés révén bizonyos mértékű tapasztalattal már rendelkezik félutas ház program kivitelezésében. A hazai megvalósítók közül a Váltó-sáv Alapítvány működtetett eredményesen félutas ház jellegű programot közel tíz éven át, ezért 2019-ben együttműködési megállapodás aláírására került sor a felek között. A Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács támogatásával 2019-ben kezdődött el a „FÉLÚTON” című program, amely már harmadik ciklusban működik sikeresen Budapesten.

A program alapcélkitűzése olyan komplex szolgáltatás biztosítása, melyben a visszaesés megelőzésének négy alappillére (lakhatás, emberi kapcsolatok, munkaerőpiaci szolgáltatások, képzés/tanulás) együtt jelentkeznek. A lakhatás biztosítása mellett a programba bevont, szabadult személyek kötelesek a részükre nyújtott szolgáltatásokat igénybe venni és munkát vállalni. Az előtakarékoság a megvalósítási folyamat kiemelt része, amely révén – a bevonástól számítottnan legfeljebb egy év elteltével – a programból kilépő személy megfelelő anyagi háttérrel önálló életet kezdhet.¹

1 Együttműködési megállapodás a BvOP és a Váltó-sáv Alapítvány között (2019)

A pozitív tapasztalatok alapján a BvOP 2021-ben saját hatáskörben vizsgálta gazdasági társaságokkal együttműködésben álló bv. intézetek helyszínein a program kiterjeszhetőségét. A BvOP Félutas Ház programja 2022. január 10-én megkezdte működését a Belügyminisztérium Belbiztonsági Államtitkárság jóváhagyásával.

A fenti programok hidat képeznek a szabadságvesztés és az önállóan kialakított szabad élet között, mivel a bv. intézetekben elért reintegrációs eredmények az elítélt szabadulása után tovább támogathatók. A programok által a büntetés-végrehajtási szervezet (a továbbiakban: bv. szervezet) reintegrációs tevékenysége nem korlátozódik a zárt bv. intézeti keretek közé, így a társadalmi szerepvállalása tovább nő. Olyan eszköz és módszer megvalósulásának lehetünk szemtanúi, amelyek hosszabb távon eredményezik a bűnismétlési és visszaesési kockázatok csökkenését.

Nemzetközi kitekintés

Egy saját hatáskörben működtetni kívánt program új típusú feladatokat és kihívásokat rejt magában, ezért a koncepció kidolgozása előtt elengedhetetlen volt a nemzetközi és hazai gyakorlatok megismerése. A BvOP elsődlegesen – saját célcsoportjának egyértelműsége okán – azon kialakult gyakorlatokat derítette fel, ahol a célcsoport egyezőséget mutatott.

Nemzetközi viszonylatban négy olyan államot említhetünk – Ausztria, Németország, Egyesült Királyság és Amerikai Egyesült Államok –, ahol a BvOP által megfogalmazott programhoz hasonló elven működnek félutas ház jellegű intézmények. Sokrétű projektjeik közös elképzelése, hogy a kihívást jelentő körülmények között élő, bv. intézetekből szabadult személyek számára lehetővé teszik az életmódjuk megváltoztatását, elősegítik a társadalomba történő visszailleszkedésüket.

Az alábbiakban röviden bemutatásra kerülnek a fent említett államok gyakorlatai, amelyeknél megfigyelhető, hogy a lakhatás biztosítása a leghangsúlyosabb, de nem az egyetlen támogatási forma.

Ausztria – Emmausgemeinschaft²

Az Emmausgemeinschaft (a továbbiakban: Közösség) 1982-ben jött létre. Egy teológus és szociális munkás azzal a szándékkal alapította, hogy védőhálókat hozzon létre a börtönből szabadultak számára. Mára mind a célcsoport, mind a biztosított szolgáltatások köre kibővült, de a keresztény szemlélet továbbra is alappillér maradt az egyén méltóságának tiszteltben tartása és képességei fejlesztésének ösztönzése mellett.

2 <https://www.emmaus.at>

Az ügyfelek szociálisan hátrányos helyzetű személyek, akik önállóan egyáltalán nem, vagy nehezen találnak munkát és/vagy lakhatást, így

- hajléktalanok, vagy hajléktalansággal fenyegetett személyek;
- mentális betegséggel, pszichiátriai problémákkal küzdő szenvedélybetegek;
- diszfunkcionális családrendszerből származó személyek;
- tartós munkanélküliek és azok, akik életkoruk, szakképzettségük vagy egészségi állapotuk miatt a munkaerőpiacon nehezen tudnak önállóan elhelyezkedni;
- felfüggesztett szabadságvesztésre ítélték vagy börtönből szabadultak.

A Közösség a lakhatásban, illetve a munkaerőpiaci és a társadalmi integráció területén kínál lehetőségeket. Működtet továbbá sürgősségi menhelyeket, valamint hosszabb távú elhelyezésre alkalmas ingatlanokat. A Közösség pedagógiai modellje lépésről lépésre épül fel az egyéni szükségletekhez való igazodással, így az alapellátás támogatásától a nappali ellátáson át, az alacsony és magasabb küszöbű bentlakásos intézményrendszerekben nyújtanak segítséget.

Németország – Humanitas e.V. – Gefangenenhilfe – Brandenburg³

Lelkes önkéntesek 1990-ben elkezdtek létrehozni egy olyan szervezetet, amely lehetővé teszi a fogvatartottak szabadulás utáni támogatásával a visszailleszkedésüket a társadalomba. Ezt követően 1991. január 26-án tették le Brandenburg városában az ingyenes bűnsegélyező Humanitas e.V. – Gefangenenhilfe (a továbbiakban: Egyesület) alapkövet. Az Egyesület célja annak elérése, hogy a szabadult fogvatartott bűncselekmények elkövetése nélkül, társadalmi felelősségvállalással éljen.

Az Egyesület már a börtön falain belül megkezdi a munkát a fogvatartottakkal, a büntetés-végrehajtási dolgozókkal együttműködésben végzi a szabadulásra történő felkészítést. A szabadultak és hozzátartozóik számára egyaránt biztosítanak életvezetési tanácsadást, ezzel erősítve a megmaradt kapcsolatokat. Azoknak, akik nem rendelkeznek családi vagy társadalmi támogatással, széleskörű lakhatási támogatást biztosítanak. A lakásprogramba a szabadságelvonással járó bv. intézetekből szabadultak, illetve a megelőző fogva tartásból vagy a törvényszéki orvosszakértői intézetekből távozók vonhatók be. Az Egyesület már a szabadulás előtt 9 hónappal megkezdi a felkészítést, és szabadulás után 2 évig lehet jogosult a programban résztvevő a támogatási formákra.

Igénybe vehető támogatási formák:

- egyéni és csoportos konzultációk;
- pénzügyi tanácsadás;

³ <http://www.gefangenenhilfe-brandenburg.de>

- segítség a társadalmi beilleszkedéshez, szabadidős tevékenységekhez;
- segítségnyújtás lakhatás megoldásában, lakásszerzésben és annak fenntartásában.

Anglia – West London Mission⁴

A West London Missiónt (a továbbiakban: Misszió) 1887-ben hozták létre a metodizmuson belüli új kezdeményezés – missziós mozgalom – részeként, amely az evangelizációt radikális társadalmi cselekvéssel egyesítette és a „társadalmi mentés” széles skáláját fejlesztette ki vallási tevékenységei mellett. A kezdeti munkák közé tartozott a környékbeli betegek ellátása, rendelő, bölcsőde, gyermekklub és népkonyha működtetése. A második világháború után a kezdeményezések szélesebb területen terjedtek el. Szállókát és otthonokat üzemeltettek egyedülálló anyák és csecsemők, volt bűnelkövetők, idősek és gyógyuló szenvedélybetegek számára.

A Misszió egyik kiemelt projektje a Katherina Price Hughes, amely 24 órás személyzettel működik és 20 olyan személyt tud befogadni, akik börtönből szabadultak, vagy közvédelmi intézkedés hatálya alatt állnak. Lakói napi rendszerességgel kapnak magas szintű támogatást annak érdekében, hogy megkönnyítsék számukra a fogva tartásból a társadalomba való átmenetet. Ennek céljából az alkalmazottak és a lakók céltudatos tevékenységet folytatnak a mindennapi élethez szükséges fejlesztés, és a közösségbe való visszailleszkedés elősegítése érdekében. A lakók pénzügyi tanácsadást, illetve támogatást kapnak az oktatás, a képzés és a munkavállalás kapcsán, a segélyek igényléséhez, valamint az egészségügyi problémáik kezelésének megszervezéséhez.

Amerikai Egyesült Államok

Az Amerikai Egyesült Államokban a félutas házak alkalmazása rendkívül kiterjedt, és megközelítőleg 60 éve kísérleteznek az intézménnyel. A kutatások eredményei egyaránt tartalmaznak pozitív és negatív tapasztalatokat, amelyek hatásai megmutatkoznak az érintettek bűnismétlési és visszaesési kockázatában.

A negatívumok elsősorban az amerikai üzemeltetésben keresendők, amelyek felhívják a működtetéssel kapcsolatos kockázatokra a figyelmet. Ilyenek lehetnek:

- az elítéltek tömegesen kerülnek be az intézményekbe, amelyek programjaikat tekintve korlátozott erőforrásokkal rendelkeznek;
- lakossági ellenállás – a félutas házak gazdaságilag elmaradottabb és kriminológiailag fertőzöttebb környezetben kerülnek kialakításra;

4 <https://www.wlm.org.uk>

- elítéltek ellenállása – az elítéltek jelentős része inkább elkerülné a félutas házakat, mivel azok a jövedelmük meghatározott részét visszatartják a fenntartási költségek csökkentésére;
- a félutas házak gyakran távol helyezkednek el az elítélt eredeti lakóhelyétől, ezért a korábban megszokott helyi közösségbe történő visszailleszkedésük ellehetetlenül.

Az Amerikai Egyesült Államokban a félutas házak a bv. szervezet részét képezik és a szabadságvesztés végrehajtásának részbeni letöltésére szolgálnak, mégis általános problémának tekinthető a definíciós zavar, mivel a félutas házak magukba foglalják a civil kezdeményezéseket is. A szakértők és elemzők próbálnak különböző kategóriákat elkülöníteni, azonban azok határai a gyakorlatban összemosódnak, valamint tagállamról tagállamra sokszínű képet mutatnak, eltérő minőségű reintegrációs programokkal és változó képességű/tudású büntetés-végrehajtási dolgozókkal, szakemberekkel. Hasonló viszonyok és körülmények állnak fenn a félutas házakban, mint a bv. intézetekben.

A 2007. évben bevezetett „Second Chance Act” (Második esély) lehetővé teszi, hogy az elítéltek – kötelező jelleggel – 12 hónapot félutas házakban tölthessenek, amennyiben a büntetés-végrehajtás erre alkalmasnak nyilvánítja őket. Azonban nem áll rendelkezésre elég félutas ház ahhoz, hogy a törvényben biztosított jogosultság alkalmazható legyen, a gyakorlatban az elítéltek átlagosan 3-6 hónapot töltenek ilyen intézményekben.

Az Egyesült Államokban működtetett félutas házak ugyanakkor sok szempontból megegyeznek a hazai bv. intézetekkel. Ilyen egyezések:

- az elítélt köteles vagy munkát vállalni, vagy képzésben/oktatásban/egyéb fejlesztő programban részt venni;
- a jövedelemmel rendelkező elítélt a munkabéréből hozzájárul az intézmény fenntartási költségeihez;
- az intézményben dolgozók a büntetés-végrehajtás személyi állományát képezik.

Hazai tapasztalatok

Mécses Szeretetszolgálat Magyar Börtönpasztorációs Társaság

„A lángoló szeretet, mely utat mutat a rabságból...”⁵

A Mécses Szeretetszolgálat Magyar Börtönpasztorációs Társaságot (a továbbiakban: Társaság) 1991-ben alapította dr. Majzik Mátyás szegedi börtönlelkész és diakónus, a bv. intézetekben elhelyezett fogvatartottak lekipásztori gondozására.

5 <http://mecses.vaciegyszegye.hu/php/intro.php>

A Társaság által végzett börtönpasztoráció számos tevékenységet foglal magába, így a katekézist (keresztség és más szentségek vételére való felkészítést), a lelki gondozást, a szentmisét és az azon való zenei szolgálatot, a vallási foglalkozásokat és az ünnepek köré szerveződő közösségi eseményeket. A Társaság továbbá önkéntesek útján levelezőszolgálatot biztosít a fogvatartottak részére, valamint a karácsonyi ünnep alkalmával csomagokat juttat el hozzájuk a börtönlelkészek által.⁶

A szabadult elítéltek társadalomba történő integrálása érdekében a Társaság 1996-tól 2007-ig Tass-Alsószenttamason működtette a Társadalmi Rehabilitációs Otthont (a továbbiakban: Otthon), ahol munkát és szállást, mindemellett képzési lehetőséget és támogató közösséget biztosítottak az ott lakóknak. Az Otthon célja, hogy „kigondozza” a programban résztvevőket, azonban egy hazai alapítvány megvalósítási tervében leírtak szerint az ottani légkör, a szabályrendszer és a hangnem jelentősen emlékeztetett a bv. intézetekben tapasztalhatókhöz.⁷

Élő Reménység Alapítvány

A káros szenvedélyekből, alkoholizmusból, drogfogyasztásból, bűnözésből szabadulni vágyók segítségének gondolata már 1988-ban megfogalmazódott egy keresztény család és hasonlóan vélekedő magánszemélyek körében. A gondolatokat tettek követték, 1990 januárjában megalapították az Élő Reménység Alapítványt. A célcsoportot szenvedélybetegek és bv. intézetből szabadult, hátrányos helyzetű fiatalok alkotják, akik számára védett környezetet biztosítanak az 1992-ben megvásárolt és azóta utógondozó házzá átépített ingatlanban. A házat az adományozók tartják fenn, és önkéntesek működtetik.⁸

Sajátos módon, családi környezetben alakították ki a programot, az alapítók is az ingatlanban élnek, ahol a klasszikus családi szerepek dominánsan jelen vannak. Céljuk, hogy a bevont személyeket a családi környezetben megtapasztalt pozitív attitűdök révén integrálják a társadalomba. A vallási ideológiák kiemelt szerepet kapnak, így elsősorban a börtönlelkészek jelzései alapján kerülnek bevonásra a bv. intézetből szabadulók, akik számára a lakhatáson kívül munkaerőpiaci szolgáltatást is nyújtanak, jellemzően egyéni vállalkozók útján. A családi mintát követve, a lakóközösségben közös döntési folyamat érvényesül. Egyidejűleg 10-12 fő rászoruló részére tudják elérhetővé tenni a programot.

6 <http://mecses.vaciegyszegye.hu/php/intro.php>

7 Csáki A., Mészáros M. (2006)

8 <http://eloremenyseg.hu>

Félutas lakásprogramok – Együttműködés a Váltó-sáv Alapítvánnyal

A Váltó-sáv Alapítvány (a továbbiakban: Alapítvány) 2002-től működik önálló civil szervezetként.

Az Alapítvány deviáns, hátrányos helyzetű/marginalizált, veszélyeztetett csoportok és azok hozzátartozói, továbbá szociálisan hátrányos helyzetűek, bűnelkövetők, szenvedélybetegek, fogvatartottak és szabadultak társadalmi és munkaerőpiaci (re) integrációjával foglalkozó, országosan működő, civil, professzionális segítő szervezet. Fő tevékenysége a célcsoport ellátása, képzése és mentálhigiénés támogatása, emellett az előítélet-csökkentés és az érzékenyítés, illetve a társadalmi inkluzivitás erősítése.⁹

A bv. szervezet szempontjából kiemelendő legfőbb céljuk a fogvatartottak és a szabadultak társadalmi és munkaerőpiaci beilleszkedésének támogatása, gondozása, képzése, mentálhigiénés ellátása, integrációja, valamint családi kapcsolataik erősítése, a családok komplex rehabilitációs/reintegrációs feladatainak ellátása.

FÉLÚTON – Támogatott lakhatási program komplex szolgáltatással szabadultaknak

A program a BvOP és az Alapítvány között létrejött – 2019. október 29-én aláírt – együttműködési megállapodásban foglaltak alapján, a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács (a továbbiakban: NBT) támogatásával valósul meg.

Célcsoportját olyan, bv. intézetből szabadult elítéltek alkotják, akik családi kapcsolatokkal, támogató közeggel nem rendelkeznek, és szeretnének változtatni korábbi életvitelükön.

A félutas ház feladata általánosságban, hogy a célcsoport tagjainak társadalmi és munkaerőpiaci beilleszkedését segítse, azaz biztosítson számukra lakhatási és munkalehetőséget, valamint egyéb pszichoszociális/komplex segítő szolgáltatást, amely lehetővé teszi, hogy speciális életproblémáikkal megküzdjenek, és elkerüljék a bűnismétlést. Azaz a félutas ház célja, hogy „kigondozza” (throughcare) a klienst, aki az elkövetkezendőben a többségi társadalom érték- és normarendszerének figyelembevételével éli és alakítja életét. A félutas ház/félutas lakásprogram tehát egy komplex reintegrációs modell, melyben a lakhatás bár hangsúlyos, de csak egy eleme a be- és visszailleszkedő folyamatnak, munkának.¹⁰

⁹ <https://www.valtosav.hu>

¹⁰ Mészáros M. (2020)

A kiválasztási eljárás elsődlegesen az Alapítvány munkatársainak feladata. A jelentkezőket személyesen hallgatják meg motivációjuk feltérképezése érdekében. Az elítélttel – szabadítása előtt – 3 alkalommal foglalkoznak, a projektbe történő bevonásra való felkészítés érdekében. A kialakult pandémiás helyzetben a meghallgatásokat elektronikus úton, Skype-videohíváson keresztül végezték.

A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők (a továbbiakban: bv. pártfogó felügyelő) is hangsúlyos szerepet kaptak a toborzás területén, hiszen a szabadulásra felkészítés keretén belül folyamatosan monitorozzák az elítéltek szabadulás utáni terveit, továbbá vizsgálják, hogy befogadó környezettel rendelkeznek-e. Amennyiben azt tapasztalják, hogy befogadó környezet hiányában az elítélt lakhatása nem lesz megoldott a szabadulása után, úgy tájékoztatják az Alapítvány által nyújtott támogatási formákról. A célcsoporthoz az Alapítvány által elkészített tájékoztatók elsősorban a bv. pártfogó felügyelők útján, továbbá a bv. intézetek zárt láncú televízió-rendszerén keresztül jutnak el.

Az Alapítvány félutas lakásprogramja Budapest VIII. kerületében valósul meg egy körülbelül 100 m²-es bérelt lakásban, amely egyidejűleg 6 fő szabadult elhelyezésére alkalmas. A lakásban a konyhán és a közös fürdőhelyiségen kívül 2 férőhelyes szobák találhatóak, továbbá egy számítógépekkel felszerelt közösségi helyiség. Az ingatlan kiválasztásánál fontos szerepet töltött be a központi elhelyezkedés és a jó tömegközlekedési lehetőség, valamint az Alapítvány irodájának közelsége a célcsoport folyamatos ellenőrzésének érdekében. A munkatársak rendszeresen, a nap 24 órájában bármikor ellenőrizhetik a lakók tevékenységét, kialakított környezetét és az ingatlan állapotát.

A programban szigorú szabályrendszer került kialakításra, így például a lakók alkoholt és kábítószerrel nem fogyaszthatnak, látogatókat nem fogadhatnak, továbbá hétköznap reggel 8 órakor el kell hagyniuk az ingatlan munkavégzés vagy álláskereső céljából. Az Alapítvány kezeli a pénzügyeket, így a lakóknál nincs készpénz. A bevásárlások alkalmával a munkatársak jelen vannak, így felügyelik, hogy mire költik a lakók a fizetésüket, ezzel elősegítve a megtakarítást.

Az Alapítvány a lakhatáson és a munkába állításon kívül számos támogatási formán keresztül segíti a lakókat az új élet kialakításában, ennek érdekében többek között életvezetési tanácsadásokat, illetve számítástechnikai kompetenciákat és kommunikációs készségeket fejlesztő programokat biztosítanak a részükre. Támogatják továbbá a jótételei programokon és társadalmi eseményeken való önkéntes részvételt, melyre lehetőséget nyújtanak.

Jelenleg a FÉLÚTON 3. Félutas Lakás Komplex Reintegrációs Program megvalósítása van folyamatban, amely 2022. december 31-én fejeződik be. A félutas lakásprogramot az NBT eddig összesen 55 813 376 forint összeggel támogatta.

A program teljes időtartama alatt eddig 201 fő elítélt meghallgatására került sor, közülük összesen 39 fő került bevonásra. Jelenleg 3 fő lakik a lakásban, de a jelentkezések, meghallgatások és bekerülések folyamatosak. A 39 főből 25 (64%) létesített két héten belül bejelentett munkaviszonyt az Alapítvány által biztosított és kidolgozott job coaching programmal. Jellemző munkakörök: takarító, konyhai kisegítő, raktáros, építőipari segédmunkás, szakmunkás, szakács. Minden legális munkából származó jövedelmük 20%-át az előtakarékosági programba helyezik a lakók, amelyet egy összegben kapnak meg a program befejezése után. Az Alapítvány összesen 158 fő elítélttel folytatott levelezést, akár több alkalommal is.

A BvOP Félutas Ház programja

Koncepció

A BvOP a 2021. évben megvizsgálta egy saját hatáskörben működtetett Félutas Ház program (a továbbiakban: program) megvalósíthatóságának lehetőségét, melyről az elkészült koncepciót a Belügyminisztérium Belbiztonsági Államtitkársága 2021. szeptember 6-án jóváhagyta.

A BvOP egyik célkitűzése volt, hogy a bv. intézeti keretek között a munkáltatás során megszerzett tapasztalattal és gyakorlattal rendelkező elítéltek a bv. gazdasági társaságok által biztosított munkahelyeken kamatoztathassák tudásukat. Emellett vizsgálat tárgyát képezte a Félutas Ház program helyszínének kiválasztásakor az adott térség kriminológiai fertőzöttsége, az ott pártfogó felügyelet alatt állók aránya, a térségben működő partnerszervezetek együttműködési készsége, az infrastrukturális adottságok megfelelőisége, valamint a szállás- és munkalehetőségek rendelkezésre állása.

A fentiekben foglaltakra tekintettel a vizsgálat során a legoptimálisabbnak a Szegedi Fegyház és Börtön (a továbbiakban: Fegyház), míg munkáltatás szempontjából a Fegyházzal együttműködésben álló Nagyfa-Alföld Mezőgazdasági és Vegyipari Kft. (a továbbiakban: Kft.) bizonyult, ahol a célcsoport foglalkoztatása együttműködés keretében biztosítható. A megyeszékhely – infrastrukturális adottságait tekintve – a program megvalósítása szempontjából is ideálisnak tekinthető.

Az ingatlan kiválasztásának feltételeként célkitűzés volt, hogy legalább 3 fő befogadására alkalmas legyen, továbbá közösségi tér és a koordinátorok feladatellátására irodahelyiség is rendelkezésre álljon. A BvOP-val együttműködésben álló Szeged-Csanádi Egyházmegye (a továbbiakban: Egyházmegye) üdvözölte és támogatta a kezdeményezést, így bérleti szerződés ellenében – a célcsoport lakhatásának biztosítása érdekében – a BvOP részére rendelkezésre bocsátotta a Szeged belvárosában található ingatlant, amely minden szempontrendszernek megfelel, továbbá 4 fő elhelyezésére alkalmas.

A felmerülő költségek minimalizálása érdekében felmérésre kerültek az ingatlan használatához szükséges bútorok, eszközök és egyéb technikai berendezések, melyek a BvOP rendelkezésére álltak. Tekintettel arra, hogy a programra jelentkező elítéltek közvetlenül a programba történő bevonásukat követően munkaviszonyt létesítenek, az egyes szolgáltatásokat, termékeket, eszközöket – az első teljes havi munkabérük utalását követően – saját jövedelmükből finanszírozzák majd. Ezáltal a program egy évre számított költségvetése tervezetten 3 283 600 forint.

A célcsoport meghatározása

A koncepció elfogadását követően kidolgozásra került a célcsoport kiválasztásának szempontrendszere. A program célcsoportját összességében azok a reintegrációs őrizet alkalmazására jogosult, illetve szabadulás előtt álló elítéltek alkotják, akik számára az eredményes társadalmi visszailleszkedés a támogató környezet és/vagy lakhatás hiányában külső segítség nélkül, önállóan nem megoldható, illetve amennyiben lakhatásuk megoldott, a befogadó környezet kriminológiai szempontból veszélyeztető kockázati tényezőt jelent.

A programra az alábbi szempontoknak megfelelő elítéltek jelentkezhetnek reintegrációs gondozás keretében a bv. pártfogó felügyelőnél:

- szabadságvesztésből szabadultak, de befogadó környezettel nem rendelkeznek és lakhatásuk más módon sem megoldott;
- befogadó környezettel rendelkeznek, de az ott életvitelszerűen tartózkodók kriminológiai veszélyeztetettsége miatt oda nem akarnak visszatérni;
- a reintegrációs őrizet alkalmazására jogosultak és érdemesek, de befogadó környezettel nem rendelkeznek;
- az életkoruk nem haladja meg az 55 évet;
- nehéz fizikai munkára alkalmasak;
- vállalják, hogy Szegeden a Kft. által biztosított polgári munkahelyen – kizárólag civil munkavállalókkal együtt – munkát végeznek;
- újabb büntetőeljárás nincs ellenük folyamatban, végrehajtásra váró ítéletük nincs;
- korábbi életvitelükön változtatni akarnak, amelyre kellően motiváltak és nyitottak.

A program jogszabályi kereteinek meghatározása érdekében szükségessé vált a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről szóló 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet módosításának kezdeményezése. A jogszabályi módosítás beépítésre került az egyes büntetőjogi tárgyú igazságügyi miniszteri rendeletek módosításáról szóló előterjesztés tervzetébe.

Kiválasztási eljárás – Programba történő bevonás

A bv. pártfógo felügyelők feladata a kiválasztási eljárás előkészítése, amelyben a bv. intézetek nyilvántartási szakterületei is közreműködnek. A bv. pártfógo felügyelők meghallgatják és tájékoztatják az elítélteket a program céljáról és feladatairól. Amennyiben az elítelt a jelentkezési feltételeknek megfelel, kellően motivált a törvénytisztelő életmód kialakítására, elfogadja a program szabályait magában foglaló Házirendet, hozzájárul a személyes adatainak kezeléséhez, továbbá aláírja a „Szándéknyilatkozat” című dokumentumot, a bv. pártfógo felügyelő a keletkezett iratokat a BvOP, Fogvatartási Ügyek Szolgálatára, Pártfógo Felügyelői Osztály (a továbbiakban: Osztály) részére továbbítja.

Az Osztály a bv. intézetek részéről beérkező jelöltek listáját áttekinti, majd a közhiteles nyilvántartó rendszerben, valamint a Pártfógo Felügyelői Tevékenységet Támogató Rendszerben rögzített adatok és információk elemzése alapján véglegesíti a feltételeknek megfelelő elítéltek névsorát. Az Osztály dönt a potenciális jelöltek kiválasztásáról, valamint a programba történő bevonásukról. Amennyiben a jelentkező a programba nem kerül bevonásra, akkor értesíti az illetékes bv. pártfógo felügyelőt a szabadulás utáni lakhatási lehetőségek további vizsgálata céljából. A meghatározott szempontrendszeren túl, az Osztály vizsgálja az elítelt bv. intézetben tanúsított magatartását, elkövetett bűncselekményét, a Prediktív Mérőeszköz alkalmazása során kinyert kockázatokat, és az egyéniesített fogvatartási programtervben foglaltak teljesülését, amelyek alapján előrevetíthetők a programba vonása melletti bűnismétlési kockázatok.

Amennyiben az Osztály az elítelt programba történő bevonásáról dönt, a szabadságvesztés végrehajtásának helye szerint illetékes bv. intézetet értesíti a Fegyházba történő átszállítása érdekében. Ez az intézkedés elősegíti, hogy a programba bevont személy szabadulása után a bérelt ingatlanba történő eljutása kevesebb nehézséggel és szervezéssel járjon, arra biztosabban számítani lehessen. A kialakult gyakorlat alapján az Osztály eddig valamennyi kiválasztott elítelt szabadítási eljárásában személyesen is részt vett, és koordinálta a programba történő bevonással összefüggő feladatok végrehajtását. A szabadításkor jelen vannak a koordinátorok és – amennyiben az érintett pártfógo felügyelete feltételes szabadságra bocsátás engedélyezése mellett elrendelésre került vagy reintegrációs őrizetbe történő kihelyezése valósult meg – a bv. pártfógo felügyelő.

A programba bevont személy legfeljebb egy évig tartózkodhat az ingatlanban, különösen indokolt esetben az Osztály ennek időtartamát hat hónappal meghosszabbíthatja.

Az Osztály 2021. szeptember 8-án kezdte meg a programba bevonható elítelti kör felmérését, elsődlegesen bv. intézeti adatbekérés útján. Összesen 64 fő elítelt tett pozitív adattartalmú szándéknyilatkozatot, közülük még 2021-ben többen szabadultak a program megkezdését megelőzően. Esetükben utógondozás keretében történt

intézkedés – az illetékes bv. pártfogó felügyelők útján – a motivációjuk fenntartására a programba történő későbbi bevonásuk érdekében. Általános tapasztalat ugyanakkor, hogy a már szabadult elítéltek egy része az utógondozás ellenére is kikerült az Osztály látóköréből, többek pedig egyéb úton létesítettek olyan munkaviszonyt, ahol a munkaadó a lakhatást is biztosította részükre.

A program működtetése

Az Egyházmegye és a BvOP között 2021. december 23-án aláírásra került a bérleti szerződés, majd a szükséges felújítási munkálatok elvégzését követően a használatba adási/használatba vételi jegyzőkönyv aláírása 2022. január 10-én valósult meg. Ezzel egyidejűleg az ingatlan birtokbavétele megtörtént és a program működtetése megkezdődött.

Az Osztály szakmai irányítása mellett a helyi szintű koordinációs feladatokat a Fegyház látja el. Ennek megvalósulása érdekében 2022. január 1-jei, majd 2022. március 1-jei hatállyal felvételre került 1-1 fő „Félutas Ház program-koordinátor” (a továbbiakban: koordinátor). A koordinátorok napi kapcsolatban állnak a programba bevont személyekkel, ellenőrzik tevékenységüket, amelyről az Osztály részére naponta beszámolnak.

Munkahelyek

A Kft. átlagosan 250 fő fogvatartottat foglalkoztat szegedi székhelyén és a nagyfai fióktelepén. Tevékenységi köre sokrétű, melyben megtalálható a kézi mezőgazdasági munka, sportszerek, fémipari biztonsági rácszatok, ablakrácsok gyártása, tömörfa megmunkálása, rágcsáló- és kártevőirtás, valamint fertőtlenítési szolgáltatás. A Kft. a vele együttműködésben álló partnerecégek útján biztosítja a programba bevont személyek foglalkoztatását.¹¹

Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy a szerződött munkahelyeken polgári személyek dolgoznak, tehát a célcsoport tagjai nem kerülhetnek kapcsolatba a Kft. által munkáltatott fogvatartottakkal. Jelenleg a programba bevont szabadultak két különböző munkahelyen dolgoznak, segédmunkás munkakörben.

Az egyik az apa-fia társulásban, 1991-ben alapított RONCS Autó és alkatrész Kereskedelmi és Szolgáltató Kft., amelynek fő profilja a beszállított, használati engedéllyel nem rendelkező, sérült gépjárművek bontása, a keletkező hulladék környezettudatos kezelése, valamint a bontásból származó alkatrészek értékesítése.¹² A munkáltató a

¹¹ <https://www.nagyfaalfold.hu/kezdolap/rolunk>

¹² <https://www.roncsautokft.hu>

Szegedi Szakképzési Centrum együttműködő partnere is egyben, az autószerelő, karosszerialakatos és targoncavezető képzések gyakorlati oktatását végzik a telephelyen.

A másik munkahely a Naturtex Kft., amely több mint 30 éves múltra tekint vissza, és 12 éve folyamatosan birtokolja a Superbrands márkaelismerést, valamint évek óta tagja a Magyar Szállodák és Éttermek Szövetségének. A családi vállalkozásban működő cég fő profilja a tollal/pehellyel, gyapjúval, műszállal és egyéb természetes, illetve szintetikus szállal töltött paplanok, valamint párnák gyártása, forgalmazása. Ezen kívül széles körű termékskálájukon megtalálhatók az ágytakarók, ágyneműhuzatok, memory termékek, plédék és a fürdőszobai textíliák is, úgy, mint törölközők, kádki-lépők és fürdőköntösök.¹³

Programok

Kiemelten fontos, hogy a célcsoport tagjainak szabadideje hasznosan kerüljön eltöltésre. A napi munkavégzés mellett elsősorban hétvégén adott a lehetőség különböző csoportfoglalkozások, kompetenciafejlesztő programok megvalósítására.

A csoportmunkában – mint minden folyamatban – fejlődés figyelhető meg, mely egymást követő szakaszokra osztható. A kiindulási állapothoz képest bizonyos idő elteltével a tagokban, a tagoknak a csoporthoz való viszonyában, és magában a csoportban is megfigyelhetők a változás, fejlődés jelei. A csoportfoglalkozások témaköreinek skálája rendkívül széleskörű. Mindamelllett, hogy a célcsoport közösségépítésére is alkalmasak, a csoport tagjainak életében bekövetkezett fontosabb események feldolgozását is hivatottak szolgálni, amelyek tanulságai valamennyi résztvevő számára figyelemfelhívók lehetnek. Utóbbiak mellett hangsúlyosak a program céljaihoz közvetlenül kapcsolható témakörökben szervezett foglalkozások, ilyenek például a költségtakarékosság, a felelősségvállalás, a munkahelyi helytállás, a program iránti elkötelezettség, a motiváció fenntartása és fejlesztése, de új lakó programba történő bevonásakor a kölcsönös bemutatkozás is, amely erősíti a csoportkohéziót. Az említett témákban a koordinátorok és az Osztály munkatársai is vezettek eredményes foglalkozásokat.

Az NBT támogatásával megvalósuló, „*A megoldásfókusz alkalmazása a büntetés-végrehajtásban*” című képzési projekt eredményességének tükrében, az Osztály felvette a kapcsolatot a projektvezetővel, a módszer programra történő kiterjesztése érdekében. A megoldásfókuszú megközelítés kiválóan alkalmas arra, hogy a szakember úgy vezesse a beszélgetéseket, hogy azok a remélt megoldásokra, a vágyott jövőre, a célcsoporttag erősségeire irányuljanak. A módszert alkalmazva a szakember a célcsoport tagjainak terveivel dolgozik, megkeresi mindazt a belső és külső erőforrást, amelyek

¹³ <https://naturtex.hu>

támogatják és segítik az érintettet a bűnmentes élet fenntartásában. A megoldásfókuszú eszköztár néhány sajátosságát célirányosan alkalmazva, rövid idő alatt tartósan fennmaradó eredmények érhetők el. A beszélgetések a programba bevont személyek felelősségvállalásában, kapcsolataiban és életvezetésében egyaránt pozitív változásokat eredményeztek.

A tervezett kompetenciafejlesztések megvalósítására az Alapítvány benyújtott egy 6 alkalomból álló, egymásra épülő készség- és képességfejlesztő tematikus programot. A szolgáltatások között megtalálhatók mindazon elemek, amelyek eredményesen segítik a FÉLÚTON projektbe bevont szabadultak kimutatható személyiségfejlődését.

Az első, teljes havi jövedelem megszerzéséig biztosított juttatások köre

Annak érdekében, hogy a programba bevont személyek megélhetése és munkába járása az első, teljes havi jövedelmük lakossági folyószámlára történő átutalásáig biztosított legyen, a program éves költségvetésébe betervezésre került az ehhez szükséges kiadás fedezete. Ennek elemei az alábbiak:

- étkezés, élelmezés: 100 000 forint;
- helyi, tömegközlekedés igénybevételére jogosító bérlet: 7 000 forint;
- higiéniai csomag, takarítószer, eszközök: 15 000 forint.

Amennyiben a célcsoport tagja nem rendelkezik szabadulásakor a megélhetéséhez elegendő pénzzel, akkor az első teljes havi munkabér folyószámlára történő átutalásáig – időarányosan – jogosult 100 000 forint ellátmányra, amelyről a koordinátor maradéktalanul köteles elszámolni a Fegyház nevére és címére kiállított számla ellenében a gazdasági szakterület részére. Az ellátmány – a koordinátorok által – részletekben kerül átadásra a programba vont személy részére. Ha a szabadult folyószámlával nem rendelkezik, akkor a lakossági folyószámla nyitásának költsége is elszámolható.

A helyi tömegközlekedés igénybevételéhez szükséges bérlet beszerzése a munkába járáshoz nélkülözhetetlen, tekintve, hogy a Kft.-vel együttműködő egyik munkáltató a belvárostól 9 kilométerre helyezkedik el.

A kialakult gyakorlat alapján az ingatlan takarításához szükséges tisztítószereket és eszközöket, valamint a higiéniai csomagot a Kft. az elítélt szabadulásának napján biztosítja.

A havi rezsiköltségek szempontjából a programba bevont személyeket az internet- és televíziószolgáltatás érinti. Az első hónapban ez is térítésmentes a részükre, ugyanakkor ennek költségeit a lakók közösen és arányosan kötelesek viselni. Ez a takarítószer és eszközök beszerzésére is vonatkozik.

Az ingatlan bérleti díját és a közüzemi díjak havi költségeit a BvOP téríti meg, azok a lakókat nem terhelik. A társadalomba történő visszailleszkedést elősegítő programok megvalósítására éves szinten 320 000 forint áll rendelkezésre.

A programba bevont személyek

A program működésének megkezdése óta az előzetesen tervezett létszám 2022. január 22-e és április 14-e között feltöltésre került. A szabadításuk napján a programba bevont személyeket a koordinátorok kísérték el az ingatlanba, az első 3 fő a lakóhelyiségét szabadon választhatta meg. A programba történt bevonásuk során a Házirendben foglalt ismeretanyag kikérdezés útján került monitorozásra, a tapasztalatok alapján abból a célcsoport tagjai még fogva tartásuk időtartama alatt alaposan felkészültek. Tájékoztatót kaptak továbbá az ingatlanban elhelyezett technikai eszközök használatáról, a kezelési útmutatók elérhető számukra.

Az első, programba bevont személy

Szüleit kisgyermekkorában elveszítette, emiatt nevelőotthonban nevelkedett. Az intézetben a hasonló sorsú gyerektársai rendszeresen bántalmazták, emiatt a „vagány” típusú csoport felé fordult, ahova befogadták, de „kiképezték” a lopás technikáira.

A részére megállapított életkezdési támogatást rövid időn belül felélte, majd 20 évesen kezdte bűnözői karrierjét, megélhetésének fedezése érdekében. Az elkövetett cselekményeit stresszként élte meg, mindig félt attól, hogy tetten érik, amelyre utóbb valóban sor került.

Támogató családi háttér hiányában hajléktalanként élt. A börtönben töltött időszak alatt arra az álláspontra jutott, hogy a rendőrség szervezetsége miatt, ha ezt a tevékenységet folytatja, törvénytörő, hogy ismét a „rácok között” találja magát, éppen ezért döntött úgy, hogy korábbi életmódjával gyökeresen felhagy. Hosszú távú tervei között szerepel a jelenlegi munkahelyén elérhető szakmaképzések egyikének elsajátítása.

A második, programba bevont személy

Szülei közösen, szeretetben nevelték. Édesapja 8 éve elhunyt, édesanyja kezelt beteg, 6 éve szociális otthonban él. Vele szoros a kapcsolata, miatta szeretne sikeresen helytállni a programban. A megtakarításából egy vidéki házat tervez venni, ahova édesanyját kihozná az otthonból, hogy együtt legyenek.

Bár vannak családi kötődései, de állandó támogatásra nem számíthat egyikük részéről sem. Bűnözői karrierjét 16 évesen kezdte, élete során több alkalommal volt bv.

intézetben. Rendszeresen fogyasztott kábítószer, aminek költségeit a bűncselekményekből finanszírozta. Fogva tartása alatt befejezte a 8. osztályt, valamint elvégezte a fa- és bútorigipari gépkezelő szakképzést. A programba történő bevonását kivételes lehetőségként értékeli.

A harmadik, programba bevont személy

Első büntényes elítélt, hosszabb tartamú szabadságvesztésből szabadult. Bekapcsolódott a bv. intézet által felkínált oktatási és képzési lehetőségekbe. Elvégezte a gimnáziumot, eredményesen leérettségizett. Szakmaképzés keretében teljesítette a cipőkészítő, valamint a targoncavezetői képzést.

A programba való bekerülését nagy lehetőségnek ítéli, megfelelési szándéka magas. Folyamatosan dolgozott és családban élt, így nehezen tudja feldolgozni a kialakult helyzetét, hogy ilyen nagyfokú segítségre szorul. Rövidebb távon a gyermekeivel szeretné felvenni a kapcsolatot a bv. pártfogó felügyelő segítségével, hosszabb távon új életet akar kezdeni saját otthonban.

A negyedik, programba bevont személy

Reintegrációs őrizetbe helyezett elítélt, lakhatási nehézségek miatt kérte a programba történő bevonását. Visszaesőnek nem minősülő bűnismétlő. Szülei viszonylag korán elhunytak, testvérével kapcsolata nincs.

Több hiányszakmával is rendelkezik, bv. intézetbe kerülését megelőzően külföldön dolgozott, amelyből származó jövedelme magas volt. Hosszú távon szeretné hozzátartozóival a kapcsolatot erősíteni, a korábban vállalt szakmájába visszatérni és anyai pénzt összegyűjteni, amely nyugodt életet biztosíthat egy saját otthonban.

A témakör összegzése

A lakók vonatkozásában az eddig tapasztaltak alapján megállapítható, hogy életük lehetőségének tartják a programba történő bekerülésüket, ennek köszönhetően esélyt látnak arra, hogy jövőjüket hosszú távon sikeresen felépítsék a szakemberek támogatása mellett. A napi szintű támogatást és kontrollt elfogadják, előéletük alapján szükségesnek is érzik a program eredményes teljesítése érdekében. Jövőkéjükkel kapcsolatban a realitás talaján mozognak.

Összegzés

A BvOP által működtetett Félutas Ház program fő célja a bűnismétlési és visszaesési kockázatok csökkentése azáltal, hogy a programba bevont személyek – lakhatásuk és munkaerőpiaci integrációjuk elősegítésével – támogatást kapnak egy normakövető élet kialakításához, büntetés-végrehajtási szakemberek irányítása mellett. A bv. szervezet a programmal egy komplex reintegrációs modellt valósít meg, amely tovább növeli a büntetés-végrehajtás eszköztárát. A program a bv. intézeti keretek között elért reintegrációs célkitűzéseket egyrészt még a szabadságvesztés időtartama alatt, másrészt a szabadulás után is támogatja.

A program által a bv. szervezet reintegrációs tevékenysége nem korlátozódik a zárt bv. intézeti keretek közé, így a társadalmi szerepvállalása tovább nő, mivel a projekt lehetőséget teremt arra, hogy ne a kriminológiai szempontból veszélyeztetett környezetbe kerüljön vissza a célcsoport tagja.

Amennyiben a célcsoport a programot eredményesen teljesíti, az előtakarékosság jogcímen visszatartott összegből és saját megtakarításából lehetősége nyílik megkezdeni az önálló, és a társadalmi elvárásoknak megfelelő életét. Ezen cél megvalósulását a napi szintű életvezetési tanácsadások, a csoportos foglalkozások, valamint a kompetenciafejlesztő programok hivatottak elősegíteni, amelyeknek köszönhetően a vágyott életforma elérhetővé válik, amelyet tovább erősít az a lehetőség, hogy a Kft. által biztosított munkaviszony megtartható, az a program időtartamának lejárta után nem kerül automatikusan megszüntetésre.

A sikeres reintegráció nem csak az egyén feladata, abban a társadalomnak is szerepet kell vállalnia. A program elősegítheti a társadalmi előítéletek pozitív irányba történő elmozdulását azzal, ha a célcsoport tagja bizonyítja, hogy méltó egy ilyen nagyfokú, komplex segítségnyújtásra, és ezzel esélyt kap a társadalom által elvárt, bűnelkövetéstől mentes élet megkezdésére.

A BvOP hosszú távú tervei között szerepel, hogy a program eredményes megvalósítása esetén az ország több helyszínére is kiterjeszti azt, ezzel kiszélesítve az abba bevonandó elítélt és szabadult személyek társadalmi integrációra irányuló lehetőségeit. A további programok helyszínének kijelölésekor hasonló szempontok képezik majd vizsgálat tárgyát, amelynek során továbbra is kiemelt szempont lesz a bv. intézetek és a velük együttműködő gazdasági társaságok adottságainak előtérbe helyezése.

A szempontrendszernek a reintegrációs őrizetre jogosult elítélti körrel való kiterjesztése magában rejt annak a lehetőségét, hogy a jövőben a BvOP által működtetésre kerüljön olyan Félutas Ház is, melynek kizárólagos célcsoportját ezen elítélti populáció képezi.

Felhasznált irodalom

2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- Csáki Anikó – Mészáros Mercedes (2006): Megvalósítási terv ún. félutas ház létrehozására fogvatartásból szabadultak számára: Online: http://valtosav.hu/szakmai_anyagok/feasibility_study_magyar.pdf (Letöltés ideje: 2022. február 10.)
- Együttműködési megállapodás a BvOP és a Váltó-sáv Alapítvány között (2019) I. Preambulum 1.
- Emmausgemeinschaft: Online: <https://www.emmaus.at/emmausgemeinschaft> (Letöltés ideje: 2022. február 10.)
- Élő Reménység Alapítvány: Online: <http://eloremenyseg.hu/tortenetunk> (Letöltés ideje: 2022. február 13.)
- Humanitas e.V. – Gefangenenhilfe – Brandenburg: Online: <http://www.gefangenenhilfe-brandenburg.de/seite/452088/verein.html> (Letöltés ideje: 2022. február 11.)
- Mécses Szeretetszolgálat Magyar Börtönpasztorációs Társaság: Online: <http://mecses.vaciegyszazmegye.hu/php/intro.php> (Letöltés ideje: 2022. február 9.)
- Mészáros M. (2020): Módszertani segédlet a Félutas Lakás Programba történő toborzáshoz
- Nagyfa-Alföld Kft.: Online: <https://www.nagyfaalfold.hu/kezdolap/rolunk> (Letöltés ideje: 2022. február 13.)
- Naturtex Kft.: Online: <https://naturtex.hu/magunkrol> (Letöltés ideje: 2022. február 20.)
- Roncs autó Kft.: Online: <https://www.roncsautokft.hu/cegunkrol/> (Letöltés ideje: 2022. február 20.)
- Váltó-sáv Alapítvány: Online: https://www.valtosav.hu/bm_20_szakmai.html (Letöltés ideje: 2022. február 19.)
- West London Mission: Online: <https://www.wlm.org.uk/Pages/Category/who-we-are> (Letöltés ideje: 2022. február 10.)

Fotó: Bv. fotó